

مروری بر اقدامات انجام شده در راستای تولید آمار به موقع در بخش کشاورزی

افزایش ناگهانی قیمت محصولات مهم کشاورزی نظیر گوشت، تخم مرغ، لبنیات و محصولات مهم زراعی و باغی (مانند برنج، پیاز، سیب زمینی، گوجه فرنگی و انواع میوه‌ها) که در چند سال اخیر، تعداد بیشتری از محصولات را شامل شده، اهمیت تولید به موقع آمار در بخش کشاورزی را بیش از پیش نمایان ساخت.

نگاهی به آمارهای تولید شده بخش کشاورزی در کشورهای توسعه یافته اهمیت انتشار سریع و به موقع آمار این بخش را مشخص می کند. است. بررسی های بعمل آمده نشان می دهد که آمار کشتار دام و تولید شیر در اکثر کشورهای اروپایی به صورت ماهانه و در برخی کشورها مانند دانمارک، تولید شیر به صورت روزانه گزارش می شود. میزان تغییرات تولید محصولات زراعی و باغی در این کشورها با استفاده از روش هایی مانند تصاویر ماهواره ای و یا آمارگیری به روش نمونه های ثابت و مؤثر، پیش بینی می شود و برای برنامه ریزی و مدیریت عرضه و تقاضا در بازار مورد استفاده قرار می گیرد. در ایالات متحده آمریکا برای پیش بینی میزان تولید محصولات باغی و خشکبار، اطلاعات مورد نیاز را در بازه های ماهانه و به روش تلفنی یا اینترنتی گردآوری می کنند و میزان تولید هر محصول را در انتهای فصل ر شد آن اعلام می نمایند.

آمارهای بخش کشاورزی در ایران توسط مرکز آمار ایران و وزارت جهاد کشاورزی تولید می شود. بیش از ۹۰ درصد ارزش افزوده بخش کشاورزی به سه زیربخش زراعت و باغداری و دامداری اختصاص یافته است.

وزارت جهاد کشاورزی بخشی از آمارهای خود را از طریق برآوردهای کارشناسی تولید می کند و هدف از تولید شان عمدتاً بیان عملکرد است. این آمارها همه ساله در آمارنامه های وزارت جهاد کشاورزی منتشر می شوند. همزمان با برآوردهای کارشناسی برخی از طرح های آماری مانند نمونه گیری از محصولات زراعی در این وزارتخانه تا سال ۱۳۹۶ به صورت سالانه اجرا و نتایج آن منتشر می شد. با طراحی سامانه جامع پهنه بندی مدیریت داده های کشاورزی، که هدف آن ثبت اطلاعات بهره برداران کشاورزی و تولید آمار این بخش است، طرح آمارگیری محصولات زراعی در وزارت جهاد کشاورزی متوقف شد. اما از این سامانه نیز تا کنون گزارشی به جز تعداد بهره برداران ثبت نام شده استخراج نشده است.

مرکز آمار ایران آمارهای بخش کشاورزی را از طریق سرشماری یا نمونه گیری تولید می کند. مهم ترین اشکالات این آمارها تأخیر در انتشار (به موقع نبودن) و عدم تولید سالانه (بهنگام نبودن) است. به عبارت دیگر، هرچند آمارهای تولید شده از دقت زیادی برخوردارند، اما در زمان مناسب و به صورت سالانه تولید نمی شوند. بررسی آمارهای تولید شده در بخش کشاورزی نشان می دهد که فاصله بین گردآوری داده ها و انتشار نتایج در برخی موارد به ۶ ماه نیز

می‌رسد. با توجه به این موضوع از ابتدای سال ۱۳۹۶ اقدامات مهمی به منظور انتشار به موقع نتایج آمارگیری های بخش کشاورزی شروع شده که به برخی از آن ها اشاره می شود:

۱- مطالعات اولیه به منظور انتشار نتایج طرح ها با هدف کاهش فاصله بین زمان گردآوری داده ها و انتشار آمارها در دستور کار دفتر کشاورزی قرار گرفت. در این بررسی مشخص شد که امکان انتشار فصلی نتایج طرح آمارگیری کشتار دام با حد اقل هزینه وجود دارد. در این راستا در نیمه دوم سال ۱۳۹۶ پس از بررسی های لازم و آماده سازی نرم افزارهای مرتبط، انتشار نتایج فصلی طرح کشتار دام در سال ۱۳۹۷ عملیاتی شد و نتایج فصل بهار ۱۳۹۷ در تیر ماه همان سال منتشر گردید. خوشبختانه نتایج فصل های تابستان و پاییز ۱۳۹۷ نیز در موعد مقرر منتشر شد و در زمان مناسب در اختیار مسئولان مربوط قرار گرفت. مقایسه نتایج فصلی آمارگیری کشتار دام سال ۱۳۹۷ نسبت به فصل های مشابه سال ۱۳۹۶ نشان می داد که تولید گوشت قرمز در فصل های بهار، تابستان و پاییز ۱۳۹۷ نسبت به مدت مشابه سال قبل به ترتیب ۱۰ و ۱۱ و ۲۰ درصد کاهش یافته است. بر اساس بررسی های انجام شده، حدود ۸۰ درصد کشتار دام های سبک (گوسفند و بز) و سنگین (گاو، گاو میش و شتر) در کشتارگاه های رسمی کشور انجام می شود. ارسال به موقع گزارش نتایج فصل پاییز طرح آمارگیری کشتار دام به ریاست جمهوری و حساسیت مسئولان نسبت به موضوع، منجر به آگاهی مسئولان وزارت جهاد کشاورزی از کاهش تولید گوشت و اتخاذ سیاست های جبرانی مانند ممانعت از صادرات و قاچاق دام و افزایش واردات دام سبک شد. نتیجه این سیاست ها کاهش سرعت افزایش قیمت گوشت بود. با توجه به این که انتشار فصلی نتایج طرح مذکور بازخورد مناسبی داشت، هم اکنون مطالعه به منظور انتشار ماهانه نتایج طرح کشتار دام در دستور کار قرار گرفته است.

۲- در قدمی دیگر به منظور تولید آمار به موقع، در نیمه اول سال ۱۳۹۷ مطالعات اولیه برای اجرای طرح اندازه گیری تغییرات ماهانه دام سبک در دستور کار قرار گرفت. با توجه به این که تغییرات دام سبک به دلیل فصلی بودن تولید مثل و زایمان دام ها دارای نوسانات زیادی است و نقشه جامعی نیز از جمعیت دام و تقویم زایش در ماه های مختلف سال وجود ندارد، اجرای این طرح، ضروری به نظر می رسید. نتایج این طرح که از مهر ۱۳۹۷ با استفاده از روش های جدید آماری (نمونه ثابت و مؤثر) و روش ترکیبی مراجعه حضوری در ماه اول به نمونه ها و آمارگیری تلفنی در ماه های بعد به اجرا درآمد، نشان داد که روند زایش ها از مهر تا بهمن، افزایشی بوده و جمعیت دام سبک در پایان اسفند با ۲۵ درصد افزایش نسبت به مهرماه به ۶۷ میلیون رأس رسیده است. بررسی اطلاعات این طرح نشان می داد که بره ها و بزغاله های به دنیا آمده باید به مرور در فصل بهار، وارد چرخه کشتار شوند. بر اساس اطلاعات حاصل از این طرح، برنامه ریزان می تواند ستندها پیش بینی

کنند که در فصل بهار با افزایش دام‌های کشتاری و عرضه این قبیل دام‌ها به بازار، شاهد کاهش قیمت گوشت قرمز خواهیم بود.

۳- در زیربخش دامداری، با توجه به این که بیش از ۷۰ درصد شیر کشور در گاوداری‌های صنعتی تولید می‌شود، اجرای طرح آمارگیری از گاوداری‌های صنعتی در دستور کار سال جاری مرکز آمار ایران قرار دارد. همچنین به دلیل اهمیت تولید گوشت و شیر دام سنگین به خصوص گاو و گوساله در کشور، طرح پژوهشی اندازه‌گیری تغییرات فصلی یا ماهانه تعداد این نوع دام نیز در دستور کار قرار گرفته است.

۴- مرکز آمار ایران در راستای تولید آمار بهنگام در زیربخش‌های زراعت نیز اقداماتی انجام داده است. در زیربخش زراعت (محصولات سالانه) با اجرای طرح آمارگیری زراعت در سال ۱۳۹۷ همزمان با جمع‌آوری اطلاعات سطح کاشت و تولید سال زراعی ۹۷-۹۶، سطح کاشت محصولات زراعی سال ۹۸-۹۷ هم مورد پرسش قرار گرفته است. نتایج این طرح که دارای اطلاعات مهمی در مورد سطح کاشت محصولات سالانه در سال زراعی ۹۸-۹۷ است، تا خرداد ۱۳۹۸ منتشر می‌شود.

۵- در زیربخش باغ (محصولات دائمی) نیز در سال جاری، طرح آمارگیری نمونه‌ای اجرا می‌شود که در آن، مقدار تولید محصولات سال گذشته، مقدار تولید شش ماهه اول سال جاری، و پیش‌بینی تولید محصولات دائمی که در فصل پاییز و زمستان تولید می‌شوند، گردآوری می‌شود. در این زیر بخش در سال ۱۳۹۶ اطلاعات سال‌های ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶ گردآوری و در سطح شهرستان منتشر شده، که قدم مهمی در جهت بهنگام‌سازی اطلاعات بوده است.

امید است در آینده نزدیک با اجرای طرح‌های ویژه بتوانیم مقدار تولید محصولات استراتژیک را در زمان مناسب گردآوری و ارائه کنیم تا برای برنامه‌ریزی، مورد استفاده مسئولان قرار گیرد. در صورتی که اعتبارات این گونه طرح‌های حیاتی که با امنیت غذایی جامعه ارتباط مستقیم دارد تأمین شود، این ظرفیت در دفتر تخصصی مرکز آمار ایران برای اجرای این قبیل آمارگیری‌ها که با عنوان آمارگیری‌های سریع (Rapid Survey) شناخته می‌شوند، وجود دارد.

ابوطالب عزیزی